Inspirație și ARTIFICIU

ÎN TREI PIESE DE DEBUT

Trei tineri scriitori și-au văzut jucate anul acesta piesele și, în ciuda fondului sufletesc deosebit din care s-au născut, există între aceste lucrări o seamă de afinități ce merită un examen mai atent. Să nu uităm apoi că piesele reprezintă în cariera artistică a autorilor lor „o verificare de posibilități" și „o pregătire de arme", iar pe acest versant al vîrstei și al evoluției lor literare, critica poate acorda celor trei dramaturgi un sprijin, fie numai prin confruntarea temelor care-i atrag și a rezultatelor obținute.

Accidentul, *O felie de lună* și *Grădina cu trandafiri* își plasează acțiunea în lumea vieții intime a omului nou, fiind lucrări dramatice care vorbesc despre problemele și sentimentele născute în sfera acelei celule de bază a societății, care este familia, văzută însă nu ca o unitate închisă, ci ca o verigă în lanțul solidarității și al generozității ce definesc societatea noastră. O idee comună unește cele trei piese, și anume că socialismul stabilește puntea firească între viața intimă și cea colectivă, îndemnînd oamenii să găsească drumul adevăratei iubiri și dăruiri, împlinirea lor și cucerirea echilibrului sufletesc înfăptuindu-se în lupta împotriva egoismului, printr-o maturizare în spiritul moralei comuniste. Experiența personală prin care trec eroii pieselor vine să le arate că evenimentele vieții lor intime nu pot fi despărțite de comandamentele realității care ne cuprinde pe toți.

Un accident, care ar fi putut avea urmări grave, obligă o serie de familii locuind pe aceeași stradă să mediteze la răspunderea pe care o avem unii față de ceilalți, descoperindu-le înțelesurile pînă atunci necunoscute ale procesului de în-

www.cimec.ro

noire traversat de noi toți, proces ce se săvîrșește nu în sfera vagă a ideilor generale, ci în concretul cel mai palpabil al existenței lor (*Accidentul* de Maria Földes).

Un inginer care demonstrează numeroase calități în planul activității profesionale și destule prejudecăți în planul vieții intime este chemat să recunoască precaritatea ideilor sale cu privire la educația copiilor, la căsnicie și la valoarea creatoare a muncii de către un personaj reprezentînd simbolic concepția societății noastre (*O felie de lună* de Aurel Storin).

În viața unui cămin, recent întemeiat, intervine un moment dramatic, a cărui cauză o constituie înclinația soțului spre confortul lesne dobîndit și gustul său pentru succesul obținut ușor. O soție, dezamăgită în aspirațiile și în dragostea ei, se împotrivește acestei mentalități ostile adevăratei fericiri, găsind un aliat de nădejde într-un vecin de apartament și reușind să inițieze un reviriment etic în sufletul soțului (*Grădina cu trandafiri* de Andi Andrieș).

Un merit al acestor lucrări este că surprind întîmplări comune, descriu eroi comuni și evoluții comune din seria acelora care constituie aparent — privite de la distanță și în categorii vaste — banalitatea de fiecare zi, dar care sînt de fapt existențe aflate în necontenită mișcare și încarnînd un amplu proces social și moral. Cum bine spune Maria Földeș : „Ceea ce s-a petrecut aici se poate repeta în orice altă zi, în orice altă stradă, în orice altă viață... N-a sărit nimeni peste o prăpastie, dar fiecare a făcut un pas înainte pe drumul său".

Valoarea lor stă în faptul că refuză o perspectivă îngustă a vieții, o existență lipsită de bucuria idealului și de satisfacția împlinirii lui. Este ideea din *O felie de lună* : „Îi culegi tot orizontul și i-l aduci la doi pași. Spre ce să năzuiască ? Cum poți fi fericit cînd nu ai în fața ta decît doi pași ? Dumneata i-ai dat un bob de nisip și i-ai spus : Uite, ăsta e globul pămîntesc".

Însușirea acestor piese trebuie căutată în afirmarea ideii că ne putem realiza numai în lupta împotriva inerției și a comodității, printr-o înălțare spirituală și o simțire bogată, în deplin acord cu valorile întregii noastre societăți : „Vorbești de liniștea noastră, de un post bun, de obișnuință... Ai și tu zborul tău, într-adevăr. Dar e lent, n-are înălțime, nici forță", spune — de altminteri — un personaj din *Grădina cu trandafiri*, care polemizează cu vechile, obositele și detestabilele idei ale mentalității burgheze.

Așadar, înfățișînd preocupări cotidiene (în general disensiuni sau împliniri în universul familial) proiectate pe fondul general al operei colective de maturizare etică, autorii pun la temelia pieselor lor ideea foarte prețioasă că filozofia de viață a regimului nostru intervine salutar într-unul din domeniile cele mai delicate ale existenței oamenilor, imprimîndu-i un impuls fericit.

Ceea ce se poate constata, fără mare dificultate, la cele trei piese este importanța acordată problemelor etice și caracterul luminos în care sînt rezolvate. Există, în adevăr, în aceste lucrări un optimism larg fluturat, o credință răspicat declarată în posibilitatea și în capacitatea omului de a se realiza, trecînd victorios peste momentele de tensiune și de derută. Se simte mereu accentul unor inimi care iubesc viața și nu cunosc dezolarea zilelor în care totul pare pierdut. O generație formată la o nouă viziune asupra lumii și la o nouă școală a caracterelor își exprimă, în aceste piese tinerești, convingerea că pînă și o înfrîngere poate conține făgăduința unei victorii.

Tot atît de izbitoare apare la lectura lucrărilor o pronunțată înclinație spre lirism a dramaturgilor. Drumul personajelor este urmărit cu o afecțiune neascunsă și complice, întîmplările sînt învăluite într-o poezie exprimată deschis, duioșia înțelegătoare colorează fiecare gest. Unda aceasta de lirism se insinuează în cele mai patetice sentințe morale, ca și în momentele de umor caricatural.

Firește, fiecare din cei trei autori își are personalitatea sa, chiar dacă ei nu s-au eliberat din cleștele amintirilor literare și din nebuloasa începuturilor spre a se realiza cu adevărat. Maria Földes, spre exemplu, e vizibil atrasă de împrejurările dramatice, caută răsunetul lor în conștiințe, de-a lungul unor pagini ce-și propun să adune individualități deosebite, aflate în variate raporturi unele față de celelalte. E o anumită fervoare, cu ridicări și căderi bruște în scrisul ei, o dorință vădită de a pătrunde în straturile sufletești mai adînci și de a vedea acolo ce împiedică un destin să încheie pace cu el însuși și cu ceilalți. Se află în *Accidentul* o scenă care dovedește pregnant temperamentul artistic și posibilitățile literare ale Mariei Földes. Este scena din actul III, cînd Fodor vorbind despre viitorul tragic al fiului său (copilul va rămîne probabil mutilat), ascultă replica

www.cimec.ro

Anei, care, nu fără durere, îi spune că de fapt el e un suflet mutilat, torturat de neputințe, de invidii și de înfrîngeri nespovedite.

Aurel Storin ne arată un talent curgător, sediu al unor emoții simple, tălmăcite direct și cu sinceritate într-un fel de dezbatere publică. A aduce în discuția generală o problemă de interes unanim, sub privirea și cu participarea spectatorilor, e o mai veche înclinație a sa, venită probabil din nevoia de a arăta importanța ei și de a ne asocia într-o acțiune comună. Dotat cu simțul comicului, Aurel Storin are gustul șarjei și al rîsului sănătos, fără probleme, fără ranchiună, fără tristețe.

O reală vibrație lirică și o veritabilă delicatețe în analiza simțămintelor caracterizează condeiul lui Andi Andrieș, căruia îi place să treacă mereu pragul dintre poezie și umor. Un elan spre purităților sufletești, o predispoziție spre vis îi însuflețesc scrisul, nu fără a aduce însă cu sine o notă de sentimentalism și o edulcorare a caracterelor. Acolo unde autorul își înfrînează cît de cît predispoziția spre romanțios și spre metaforă, el izbutește să dea pagini merituoase. Mă refer la scenele dintre mecanicul Sava și fiul său, dintre Mihai și Magda, menționabile pentru notațiile realiste pe care le cuprind.

Operînd aceste necesare diferențieri între un autor și celălalt, nu ne putem împiedica să semnalăm că defectele provizorii ale scrisului lor sînt aproape aceleași. Vom începe prin a spune, în acest sens, că experiența lor personală de viață — transmisă în piese — este destul de redusă. Autorii pătrund desigur semnificația cea mai importantă a unui act de viață și a unui personaj, dar nu merg prea adînc în analiza lor. Bunăoară, ce știm noi despre inginerul Popescu sau despre oțelarul Popescu, în afara faptului general că primul, sub amintirea unei tinereți umilite, crede că ferindu-și fetele de datoria de a munci le va face fericite, iar că cel de-al doilea socoate pe drept cuvînt că numai munca liberă poate constitui o sursă de bucurie și de împlinire? Sau ce știm noi despre Sergiu, sau despre Anca, în afara faptului general că primul e o ființă superficială, răzgîiată și prea pregătită să culeagă totul ușor, iar cea de-a doua, care își șoptește visurile și dezamăgirile în petalele catifelate ale unor trandafiri, este atrasă de un ideal superior? Din *O felie de lună* și din *Grădina cu trandafiri* aflăm prea puține date despre psihologia eroilor. Că această psihologie este numită pe numele ei și că astfel se pun premisele unei ciocniri de caractere este adevărat, dar e totuși insuficient. Am fi dorit să urmărim traiectoria nuanțată a unor personaje, ale căror reacții să ne ofere nu numai surprize dramatice, dar și prilejul temeinicei cunoașteri a unor individualități distincte. Or, ipostazele sub care se prezintă eroii sînt sărace și puține. Cît privește procesele sufletești traversate, ele se precizează cu o viteză neartistică. Spre exemplu, căpitanul de miliție Radu Petrescu din *Accidentul*, ezitînd între obligația de a conduce ancheta accidentului și dorința de a nu întreprinde el însuși investigațiile, pentru a nu umbri prietenia cu Janos Kovács, se decide vertiginos în favoarea primei alternative. În piesă, aceste pagini constituie numai un episod — dar faptul nu rămîne mai puțin semnificativ pentru tendința acestor lucrări. De vreme ce autorul a indicat prezența unui conflict între datorie și sentiment, conflict despre a cărui gravitate există în literatura dramatică mărturii ilustre, el este obligat implicit să-i dezvăluie toate aspectele, nu să le ocolească.

În *O felie de lună* și *Grădina cu trandafiri* nu o dată spiritului de observație i se substituie umorul și lirismul. Autorii sînt mai interesați să scoată la lumină resursele comice sau poetice ale unei situații, decît să urmărească mișcarea unui caracter și să indice particularitățile unui moment social. Spre exemplu, există în *O felie de lună* o singură scenă (Dumitru Popescu discută cu oțelarul Popescu), în care profilul inginerului dobîndește un contur mai net („Adevărul e că aș putea să duc o viață foarte frumoasă. Dar e ceva. Nu știu, habar n-am ce e, dar simt eu că e ceva... Foarte complicată viața asta personală. La „Tractorul", la uzină, «ține planul, tovarășe», iar la sfîrșitul lunii, «sarcinile au fost îndeplinite». Dar acasă? Monica fuge de la bărbată-su c-o neglijează. Constanța caută un pictor pentru Nuca"). Dincolo de această scenă, nici o alta nu caută să adîncească portretul eroului, autorul fiind preocupat să extragă efecte comice din confundarea oțelarului mai întîi cu un pictor, apoi cu un ziarist etc. În *Grădina cu trandafiri*, în locul unui examen atent al psihologiei eroilor, examen pe care situațiile îl chemau, ascultăm frecvente confesiuni poetice ale Ancăi sau ale altor personaje: „O singură floare face cît o grădină. Fiecare om trebuie să aibă în preajma lui o grădină..." ...„Aș vrea să fac ceva care să folosească celorlalți, să știu că într-adevăr clipele nu trec așa, ca puful de păpădie"... „Era o zi de martie, o nemaipomenită zi de martie... apăreau mugurii, dispăreau paltoanele", „Mie-mi prieste altitudinea.

www.cimec.ro

Sînt îndrăgostită de înălțimi și de urcușuri. Și gîndurile mele aș vrea să se înalțe, să fie sus, sus etc." (Lăsînd la o parte faptul că această exuberanță de imagini este supărătoare, avem mai ales serioase motive să ne îndoim de calitatea ei.)

Vom remarca, de asemenea, că autorii acestor piese sînt tentați să preia anumite tipuri, anumite psihologii care au deja o întinsă circulație în literatura noastră dramatică. Tipul mamei retrograde apare și în comedia lui Aurel Storin și în cea a lui Andi Andrieș, iar cele două mame, care nu se deosebesc prea mult între ele, seamănă, în schimb, perfect cu modelul lor vetust. În *Accidentul* ni se prezintă o altă veche cunoștință: artistul ferecat în turnul de fildeș — dar pe care viața îl atrage în vîltoarea ei —, artistul care își tratează soția ca pe o păpușă, uitînd că este un om, pentru a-și recunoaște în final eroarea. Această preluare a unor personaje și situații (nu găsiți, spre exemplu, că sînt prea numeroase piesele în care istoria unei căsnicii nerealizate este unica sursă de dramatism?; nu găsiți, spre exemplu, că sînt prea numeroase piesele care găsesc în corupția unor funcționari unica lor sursă de umor?) demonstrează o lipsă de inițiativă în creație, absolut nejustificată, mai cu seamă în opera unor scriitori tineri.

Despre mediul social din care provin și în care acționează eroii ni se comunică informații neîngăduit de sumare. Am căutat zadarnic în *O felie de lună* fapte sau răsunetul unor fapte precise din domeniul în care trăiesc eroii. În afara știrii că inginerul Stănculescu este preocupat de problema fabricării unui oțel de calitate superioară, n-am aflat nimic. Citind *Grădina cu trandafiri*, am putut reține numai că un mecanic de locomotivă vine rar pe acasă, că profesia de meteorolog presupune adesea deplasarea în locuri izolate, că U.T.M.-ul se ocupă îndeaproape de evoluția elevilor, și atît. Or, este greu de conceput că un scriitor poate să se lipsească în opera sa de o diferențiată caracterizare a ambianței sociale. Trebuie să recunoaștem că, din acest punct de vedere, *Accidentul* are avantajul de a fi desenat un tablou social mai larg, mai cuprinzător. Raporturile dintre Fodor Denes și Kovács Janos, dintre Radu Petrescu și Kovács, dintre Ana și Fodor conțin sugestii binevenite despre mediul societății noastre actuale.

Nu are rost să semnalăm „licențele dramatice", poticnirile tehnice pe care și le îngăduie, uneori, autorii acestor piese (de ce apare — bunăoară — Electricianul în *O felie de lună*? numai ca să producă un efect comic din confundarea unei lămpi cu un personaj? De ce era necesar comentariul în piesa Mariei Földeș?) și nici să analizăm capitulările lor artistice (Ionescu Antricot din *Grădina cu trandafiri* e un personaj de un haz trivial). Astfel de carențe sînt pînă la un punct explicabile. Mai important este să arătăm că, din capul locului, misiunea cu care sînt învestite aceste lucrări dramatice este limitată. Or, pentru ca vasul să nu joace în voia valurilor, el trebuie să aibă, pe lîngă alte însușiri, și greutate. *O felie de lună* și *Grădina cu trandafiri* își propun însă sarcini modeste. Autorii lor nu urmăresc să repurteze o victorie strălucită, ci să cîștige o etapă, ei nu-și aruncă pe cîmpul de luptă toate forțele, nu atacă sectorul principal al problematicii noastre actuale, ci „tachinează" inamicul. Este cazul, aici, să citățm vorba unui moralist celebru, care zicea că modestia nu creează, ci încunună. Cît privește pe Maria Földes, ea și-a ridicat în piesă greutăți mai mari, dar a făcut în același timp eforturi nu pentru a le înlătura, ci pentru a le ocoli.

Se poate ca aceste obiecții să bruscheze susceptibilități tinere și vocații reale. Ar fi regretabil, cu atît mai mult cu cît nici unul din acești scriitori nu are de ce să fie descurajat. Ei și-au văzut, pe bună dreptate, piesele jucate, iar practica scenei (care constituie cea mai bună metodă pentru ucenicia și desăvîrșirea dramatică), dezvăluindu-le, desigur, imperfecțiunile creației lor, le-a adus și satisfacțiile cu care teatrul știe totdeauna să răsplătească un autor.

B. Elvin

www.cimec.ro